

Janusz Korczak

A gyermek joga a tiszteletre

Lenézés – bizalmatlanság

Eszmélésünk kezdetétől fogva abban nevelkedtünk, hogy a nagyobb fontosabb a kicsinél.

- Nagy vagyok – lelkenedezik az asztalra állított gyermek. - Magasabb vagyok nálad – állapítja meg büszkén, hasonló korú pajtásához mérve magát.

Milyen keserűség a kicsinek, ha lábujjhegyre ágaskodva nem éri el, amit akar, milyen nehéz apró lábával lépést tartania a felnőttekkel, milyen könnyen kicsúszik a pici tenyeréből a pohár! Ügyetlenül, kínlódva mászik a székre, a járműre, a lépcsőre; nem tudja megfogni a kilincset, nem lát ki az ablakon, nem tudja levenni vagy fölakasztani a holmiját, mert magasan van a fogas. A tömegben elállják az útját, nem veszik észre, félrelökik. Kényelmetlen, kellemetlen dolog kicsinek lenni.

Tiszteletet és csodálatot az kelt, ami nagy, ami több helyet foglal el. A kicsi - közönséges, érdektelen. Kicsi ember - kicsi szükséglet, kicsi öröm és bánat.

Mi az, ami imponál az embereknek? - a nagy város, a magas hegyek, a természetes fa. Azt mondjuk:

- Nagy tett, nagy ember.

A gyermek kicsi, könnyű, kevés helyet foglal el. Le kell hozzá hajolnunk, le kell ereszkednünk hozzá.

S ami még rosszabb, a gyermek gyöngye.

Fölemelhetjük, a magasba dobhatjuk, akaratum ellenére leültethetjük, erővel visszatartathatjuk a futásban, megghiúsíthatjuk erőfeszítéseit.

Ha engedetlen, tartalékban ott van az erős. Azt mondom neki: „Ne menj el, ne mozdulj innen, add ide, maradj itt!” A gyermek tudja, hogy engedelmeskednie kell; hányszor próbálkozik, eredménytelenül, mire megérti ezt, mire lemondóan megadja magát!

Ki és mikor, milyen kivételes körülmények között merészel meglökni, elrántani, megütni egy felnőttet? S mennyire mindennapi és elfogadott dolog, hogy egy gyermek fenekére ütünk, megrántjuk a kezét, kedveskedő ölelgetésünkkel fájdalmat okozunk neki!

Az erőtlenség érzése erő iránti tiszteletet plántál a gyermekbe; mindenki, nemcsak felnőtt, hanem mindenki, aki idősebb, erősebb, brutális módon kifejezésre juttathatja elégedetlenségét, erővel támaszthatja alá követelését, kényszeríthet engedelmességre: büntetlenül bánthat.

Saját példánkkal mutatjuk, hogyan kell semmibe venni a gyengébbet. Rossz iskola, komor előjel.

Megváltozott a világ képe. Már nem az izomerő végzi a munkát, veri vissza az ellenséget, nem az izmok ereje biztosítja a természet fölött gyakorolt uralmat, a bőséget, a biztonságot. A leigázott rabszolga ma már a gép. Az izmok elvesztették kizárólagos privilégiumukat és jelentőségüket. Annál nagyobb tiszteletet kap az intellektus és a tudás.

A gyanús kincstár, a gondolkodó szerény cellája a kutatók csarnokaivá és épülettömbjeivé nőtte ki magát. Növekszenek a könyvtárak emeletei, roskadoznak a polcok a könyvek terhe alatt. Benépesültek a büszke ész szentélyei. A tudás embere alkot és parancsol. A számok és vonalak hieroglifái egyre újabb eredményekkel ámitják a tömegeket, bizonyítják az ember hatalmát. Mindezt föl kell fognia az emlékezetnek, az értelemnek.

Meghosszabbodnak a fáradtságos tanulás évei, egyre több az iskola, a vizsga, a nyomtatott szó. A gyermek pedig kicsi, gyöngye, még keveset élt, nem olvasott, nem tud eleget.

Itt a félelmetes kérdés, hogyan kellene fölosztani a megszerzett területeket, kinek milyen feladat és fizetség jár, hogyan váljunk a meghódított glóbusz gazdáivá? Hogyan és milyen mennyiségben teremtsünk üzemeket, műhelyeket, hogy jóllakassuk a munkára éhes kezeket és agyakat, hogyan lehet ezt az egész emberi hangyabolyt engedelmességre, rendre szoktatni, mit lehet tenni az egyén rosszindulata és örülete ellen, hogyan töltsük ki az élet óráit tevékenységgel, pihenéssel és szórakozással, hogy elkerüljük az apátiát, a csömört, az unalmat? Hogyan lehet az embereket

fegyelmezett csoportokká szervezni, megkönnyíteni a kölcsönös megértést; mikor kell szétosztani és szétválasztani? Itt ösztökélni kell és buzdítani, ott pedig fékezni, itt éleszteni a tüzet, ott pedig oltani.

A politikusok és törvényalkotók óvatosan próbálkoznak, s időről időre tévednek.

A gyermekről is tanácskoznak és döntenek: de ki fogja a kis naiv véleményét és beleegyezését kérni? Ugyan mi köze lehet neki ehhez?

A létért és befolyásért folyó küzdelemben az ész és tudás mellett a ravaszság, ügyesség is segít. Egy ügyesen kiszimatolt nyom érdemén felül nyer jutalmat; a pontos számítások ellentmondva váratlanul és könnyen hódít; elkápráztat és irigységet kelt. Agyafűrt módon kell ismerni az embert - már nem az élet oltárát, hanem az élet disznóólját.

A gyermek pedig tétován lépked a tankönyvvel, labdával, babával kezében; érzi, hogy nélküle, a feje fölött zajlik valami fontos és lényeges, valami, ami jóról és rosszról dönt, ami büntet és jutalmaz és tönkretesz. .

A virág a majdani gyümölcs ígérete, a kiscsirkéből tojást tojó tyúk lesz, a borjú majd tejet fog adni. Egyelőre csak gondoskodást, kiadást, aggódást jelent: fölnövekszik-e, nem okoz-e csalódást?

A fiatal élet nyugtalanságot kelt, sokáig kell várni; lehet, hogy öregségünkre támasz lesz, és bőséggel visszafizeti a gondoskodást. És, aki életben előfordulhat aszály, fagy, jégeső is, amely tönkreteszi a teremést.

Előjeleket keresünk, szeretnénk biztosan tudni a jövőt; nyugtalakozásunk növeli annak lekicsinylését, amink van.

A fiatalnak alacsony a piaci értéke. Csak jog és Isten szemszögéből nézve egyenértékű az almafa virágja az almával, a zöld vetés az érett terméssel.

Gondját viseljük, védjük, tápláljuk, tanítjuk a gyermeket. Mind feszítés nélkül csak kap; mi lenne belőle nélkülünk, akiknek mindent köszönhet?

Mi ismerjük a sikerhez vezető utat, mi adunk útmutatást, tanácsot, fejlesztjük erőnyeit, nyesegetjük gyarlóságait. Irányítjuk, igazgatjuk, őt. O nem tesz semmit, mindent csakis mi.

Parancsolgatunk és engedelmisséget követelünk.

Erkölcsi és törvényes felelősségünk tudatában, előrelátással és tudással felvértezten egyedül mi bírálhatjuk el a gyermek tetteit, mozdulatait, gondolatait, szándékát.

Utasításokat adunk ki, számon kérjük azok teljesítését, akaratumk és értelmezésünk szerint a gyermekünk a tulajdonunk - senki ne nyúljon hozzá.

(Némi változás azért tapasztalható. Már nemcsak a család kizárólagos akarata és tekintélye érvényesül, hanem, még csak óvatosan ugyan, de társadalmi ellenőrzés is jelentkezik. Alig, szinte észrevehetetlenül.)

A koldus szabadon rendelkezik a kapott alamizsnával, a gyermeknek nincs efféle tulajdona, el kell számolni a minden ingyen kapott használati tárggyal.

Nem szabad eltépnie, eltörnie, bekoszolnia, nem szabad elajándékoznia, kedvetlenül félredobnia. El kell fogadnia, örülnie kell. És mindent a meghatározott helyen és időben, óvatosan, a tárgy rendeltetésének megfelelően.

(Talán ezért értékeli nagyra a csodálkozást, szánakozást keltő értéktelen kis kacatjait, egyetlen igazi tulajdonát és kincsét jelentő spárga dobozkát, színes gyöngyöt.)

A juttatásokért cserébe a gyermeknek engedelmeskednie kell, jó magaviseletével kell azokat kiérdemelnie - kérjen:- cigánykodjon, csak ne követeljen. Neki semmi sem jár, a mi jószándékunktól függ, mit kap (Felvetődik egy fájdalmas analógia: a gazdag ember szeretője.)

A gyermek nyomorúsága és az anyagi függőség irgalma következtében demoralizálódik a felnőttek és gyermekek viszonya.

Lekezeljük a gyermeket, mert a gyermek nem jön rá, nem tud, semmit. Nem ismeri a felnőtt élet nehézségeit, bonyodalmait, nem tudja: hogy honnan származnak ingerültségünk, kedvetlenségünk, fáradságunk feltörő hullámai, hogy mi veszélyezteti a nyugalmat, mi rontja el a jókedvet: nem ismeri a felnőtt vereségeket és kudarcokat. Könnyű őt elkábítani, naiv módon félrevezetni, eltitkolni előle a bajt.

A gyermek úgy véli, hogy az élet egyszerű és könnyű. Ott a papa, ott a mama; az apa pénzt keres, a mama vásárol. Nem tudja, mit jelent a kötelességmulasztás, sem azt, hogyan harcol az ember a sajátjéért s annak gyarapításáért.

Mint ahogy nincs kitéve anyagi gondoknak, erős kísértéseknek és megrázkódtatásoknak, nem is tudja ezeket megítélni. Mi azonban rögtön észrevesszük, egyetlen pillantással átlátjuk ezeket, nyomozás nélkül is rájövünk az ügyetlen csalafintaságokra.

De nem lehet, hogy áltatjuk magunkat, amikor úgy gondoljuk, hogy a gyermek csak annyi, amennyit mi akarunk? Nem lehet, hogy titkolózik előttünk, hogy titokban szenved?

Fejtsük a hegyoldalakat, irtjuk az erdőket, pusztítjuk az állatokat. Az egykori vadaskertek, mocsarak helyén egyre népesebb települések épülnek. Az ember újabb és újabb területeket foglal el.

Legyőztük a világot, minket szolgál a vas és az állat; leigáztuk a színes bőrű fajokat, nagyjából rendeztük a nemzetek közti viszonyt, megszelídítettük a tömegeket. De messze van még az igazságos rend, sok a sérelem és mellőzöttség.

A gyermeki kételkedést és fenntartást komolytalannak tartjuk.

A gyermek egyértelmű demokratizmus nem ismeri a hierarchiát. Bizonyos ideig fáj neki a napszámos verejtéke és pajtása éhezése, a megkínzott ló, a levágott tyúk szerencsétlen sorsa. Közel áll szívéhez a kutya, a madár, magával egyenrangúnak tartja a pillangót és virágot, testvérének tekinti a kavicsot és kagylót. Az újjgazdag gögös önteltségét nem osztván, nem tudja, hogy csak az embernek van lelke.

Semmibe vesszük a gyermeket, mert hosszú élet áll előtte.

Erezzük saját lépteink elnehezülését, üzleti reagálásunk lassulását, megfigyeléseink, megérzéseink beszűkülését. A gyermek futkos, ugrándozik, szükségtelenül figyel, csodálkozik és kérdezősködik; könnyelműen ontja könnyeit és bármikor kész örülni.

Értékeli a szép őszi napot, amikor már ritkábban süt a nap; tavasszal meg minden olyan zöld. Bármilyen jó, kevés kell a boldogságához – fölösleges törnie magát. Sietve, hanyagul lerázzuk őt. Lenézzük az előtte álló élet lehetőségeit és az örömet, amely olyan könnyen jut osztályrészéül.

A mi óráink, éveink gyorsan fogynak; a gyermeknek van ideje, ő még bármit elérhet, kívárhat.

A gyermek nem katona, nem védi a hazát, bár annak balsorsát ő is megszenvedí.

Az ő véleményéért nem verseng senki, mert nem választópolgár: nem fenyeget, nem követel, nem beszél.

Gyöngye, kicsi, szegény, függőségben élő teremtmény - csak később lesz állampolgár.

Elnézó vagy durva, brutális, de mindig lekezelt.

Taknyos, csak egy gyerek, leendő ember, most még nem az. Majd csak lesz, valamikor.

Vigyázni kell rá, egy percre sem szabad szem elől téveszteni. Vigyázni kell rá, nem hagyni egyedül. Vigyázni rá, a nyomában lenni.

Elesik, megüti magát, megsérül, bekoszolódik; kiönt, széttép, összetör, elront, eldob, elveszít valamit, tüzet okoz, tolvajt enged a házba. Kárt okoz magának, nekünk, megsebezheti magát, minket, játszótársát.

Ügyelni kell rá - csak semmi önállóskodást, az ellenőrzés és bírálat joga a mienk.

Nem tudja, mit és mennyit egyen, mikor és mennyit igyon, nem ismeri a fáradság határait. Szigorúan ügyelnünk kell tehát az étkezésére, alvására, pihenésére.

Mindezt meddig? Örökké. Idővel változik a bizalmatlanság, de soha nem csökken, sőt, inkább növekszik.

Nem tudja megkülönböztetni a lényegest a lényegtelenről. Idegen tőle a rend és a rendszeres munka... Szórakozottságában elfelejt, elhanyagol, bagatellizál dolgokat. Nem tudja, mi az, hogy felelősségteljes jövő.

Tanítani kell őt, vezetni, okítani, visszafogni, korlátozni, kijavítani, figyelmeztetni, akadályozni, kényszeríteni és le kell győzni.

Legyőzni szeszélyeit, makacsságát, ellenállását.

Beletáplálni az óvatosság, elővigyázatosság, aggodás és nyugtalanság, a rossz előérzetek és komor sejtések programját.

Mi, tapasztalt felnőttek, tudjuk, mennyi veszély, csapda, kelepce, kellemetlen kaland, katasztrófa leselkedik mindenfelé.

Tudjuk, hogy a legnagyobb óvatosság sem ad teljes garanciát; gyanakvóbbak vagyunk: hogy tiszta legyen a lelkiismeretünk, hogy szerencsétlenség esetén legalább szemrehányást ne tehessünk magunknak!

A gyermek szereti a pajkos csínytevésekkel járó kockázatot, furcsa módon vonzza minden, ami rossz. Szívesen hallgat rossz tanácsadókra, a legrosszabb mintákat követi.

Könnyen letér a jó útról, s milyen nehéz aztán visszatéríteni!

Mi jót akarunk, megkönnyíteni az életét; maradéktalanul átadjuk minden tapasztalatunkat: csak a kezét kell kinyújtania - minden készen van. Tudjuk, mi árt a gyermeknek, emlékszünk, mi volt nekünk kárunkra - hadd kerülje el a gyermek, ne kelljen megtapasztalnia.

„Ne feledd, véds észbe, értsd meg!”

„Majd meggyőződsz róla, majd meglátod!”

A gyermek nem hallgat ránk. Szinte szándékosan, csak azért sem. Ügyelni kell, hogy szót fogadjon, ügyelni, hogy elfogadja intelmeinket. Nélkülünk egyenesen a rossz felé tart, a veszélyesebb utat választja.

Hogyan is tűrhetnénk az okatlan csínytevéseket, az idétlen pajkoskodást, a váratlan kitöréseket!

Gyanús ősember. Látszatra engedelmes, ártatlan, valójában ravasz és álnok.

Ki tud csúszni az ellenőrzés alól, elaltatja az éberséget, félrevezet. Tarsolyában mindig ott a kifogás, a kibúvó; titkolózik és szemrebbenés nélkül hazudik.

Nem megbízható, gyanús: lenézés és bizalmatlanság és gyanakvás és vádaskodás.

Fájdalmas analógia: összeférhetetlen, részeges, agresszív, örült. Hogyan is lehetne vele egy fedél alatt kibírni?

Idegenkedés

Nem számít. Szeretjük a gyermekeket. Mindenek ellenére megédesítik, reménnyel, hittel, örömmel, pihentető derűvel, fénnel töltik meg életünket. Nem riogatjuk, feleslegesen nem terheljük, nem gyötörjük őket; szabadnak és boldognak érzik magukat.

Miért érezzük mégis úgy, mintha a gyermek teher, béklyó, kényelmetlen nyűg volna? Honnan származik a drága gyermekről kialakult kellemetlen vélemény?

Még mielőtt e barátságatlan világra jönne, a család életében máris jelentkezhetnek bizonyos zavarok és korlátozások. Az oly sokáig várt, jogilag szentesített boldogság visszahozhatatlanul rövid hónapjai lassan semmivé lesznek.

A gyengélkedéssel kísért terhesség hosszú korszakát betegség és fájdalom, felrúgott rend, megingott pénzügyi egyensúly. A pelenkák savanykás szagával és az újszülött átható bömbölésével együtt megcsörren a házasság rabságának lánca.

Milyen teher, amikor még nem lehet vele szót érteni, ki kell találni, ki kell gondolni, hogy mit akar. Várunk, talán még türelmesen.

S amikor végre beszél és jár, mindig láb alatt van, mindenhez hozzáér, minden sarokba benéz, s ugyanolyan idegesítően útban van, ugyanúgy megbontja a rendet a maszatos kis despota.

Lépten-nyomon kárt okoz, szembehelyezkedik okos akaratunkkal, követelődzik, és csak azt érti meg, ami neki jó.

Az apróságokról se feledkezzünk meg: a gyerekekkel szemben táplált haraghoz hozzájárul a korai fölébredés, az összegyűrt újság, a ruhán, tapétán esett folt, a pisis szőnyeg, az összetört szemüveg, virágváza, a kiömlött tej és parfüm, no meg az orvos honorárium is.

Nem akkor alszik, amikor mi szeretnénk, nem úgy eszik, ahogy mi akarjuk; azt hittük, elneveti magát, helyette riadtan sírva fakad. És törekeny: a legkisebb figyelmetlenség is betegséggel fenyeget, új nehézségeket jósol.

Ha az egyik felnőtt megbocsát, a másik annál könnyebben vádol és bujtogat; a gyerek megítélésében az anyán kívül részt vesz az apa, a nevelőnő, a cseléd, a szomszédasszony - és az anya ellenében vagy titokban ő is büntet.

A kis bajkeverő gyakran válik felnőttek közti súrlódások és félreértések okozójává; valaki mindig megsértődik, elkedvetlenedik. Az egyik fél engedékenységeért a gyermek felel a másik fél előtt. A látszólagos jóság sokszor értelmetlen hanyagságnak bizonyul; a gyermek más bűneiért válik felelőssé.

(A fiú és kislány nem szereti, ha kisgyerekeknek nevezik. A legkisebbeket is magába foglaló elnevezés azt sugallja, hogy felelnie kell a múltért, osztoznia kell a kicsik rossz renoméjában, miközben továbbra is számos szemrehányás éri.)

Milyen ritkán fordul elő, hogy a gyermek olyan, amilyennek mi szeretnénk, milyen gyakran társul növekedéséhez a csalódás érzése!

- Hiszen ezt már tudnia kellene...

Mindazért cserébe, amit jószántunkból adunk neki, igyekeznie kell és meg kell szolgálni a, amit kapott, meg kell értenie, el kell fogadnia amit kapott, – de mindenek fölött – hálát kell éreznie.

Az évek múlásával nőnek a kötelességek és elvárások; leggyakrabban másként és kevésbé, mint ahogy szeretnénk.

Az idő, a követelmények és a hatalom egy részét átadjuk az iskolának. Megduplázódik az éberség, növekszik a felelősség, az eltérő hatáskörök összeütközésbe kerülnek. Fény derül a hiányosságokra.

A szülők kedvesen megbocsátanak, engedékenyséjük abból büntudatból származik, hogy életre hívták a gyermeket, hogy gyakran visszaéltek a gyermek kiszolgáltatottságával. Az anya néha a gyermek betegségét használja fel fegyverként mások vádaskodásával és saját kétségeivel szemben.

Az anya szava általában nem kelt bizalmat – elfogultnak, illetéktelennek tartják. Kérdezzük meg inkább a nevelőket, a tapasztalt szakértőket, rászolgál-e a gyermek a jóindulatra.

A házinevelő ritkán talál olyan körülményeket, amelyek a gyermekekkel való együttélésnek kedveznének.

Minthogy állandóan bizalmatlan ellenőrzéseknek van kitéve, lavíroznia kell az idegentől jövő utasítások és saját nézetei között, a kívülről származó követelés és saját nyugalma meg kényelme között. Felelős lévén a rábízott gyermekért, viselnie kell a törvényes gondviselők, kenyéradó gazdáik döntéseiből származó következményeket.

Mivel a nehézségek eltitkolására és elkerülésére kényszerül, könnyen demoralizálhatja őt a képmutatás, könnyen kedvét vesztheti, ellustulhat.

Ahogy telnek az évek, egyre nő a távolság aközött, amit a felnőtt követel és aközött, amit a gyermek akar; egyre több lesz a kénye: módszer.

Megjelenik a panasz a hálátlan munka miatt: akit az Isten büntetni akar, nevelővé teszi.

Fáraszt minket a mozgékony, zajongó, az élet titkaira kíváncsi fárasztanak kérdései és ámuldozásai, felfedezései és gyakran szerencsétlenül végződő próbálkozásai.

Tanácsadók és vigasztalók helyett inkább szigorú bírák vagyunk, azonnali ítélet és büntetés egyetlen eredményt hoz: ritkábban, erősebben és dacosabban jelentkeznek az unalom és lázadás megnyilvánulásai. Növelni kell tehát az ellenőrzést, le kell törni az ellenállást, gátat kell vetni a meglepetéseknek.

Íme, a lejtő, amelyen a nevelő megindult lefelé: semmibe vesz, bizalmatlan, gyanakszik, lesekszik, lecsap, dorgál, vádol és büntet, keresi az alkalmas megelőzési módokat; egyre gyakrabban tilt, egyre kegy kényszerít, nem látja meg, mennyire igyekszik a gyermek, hogy teleírjon egy papírlapot, kitöltse élete egy óráját; szárazon közli, hogy az rossz.

Ritka a megbocsátás kékje, gyakori a harag és felháborodás skarlátvöröse. S az előbbinél mennyivel több megértést követel egy csoport nevelése, mennyivel könnyebb beleesni a vádaskodás és nehezítés

hibájába!

Egyetlen kicsi és gyöngye gyermek is fárasztó, az egyedi kihágások is dühítőek, de mennyire terhes, tolakodó, követelőző és kiszámíthatatlan a tömeg!

Értsétek meg végre: nem a gyermek, hanem a tömeg. A csoport, a banda, a gyűlevész had - nem a gyermekek.

Hozzászoktál ahhoz, hogy erős vagy, s hirtelen kicsinek és gyöngének érzed magad. A tömeg egy óriás, amelynek hatalmas kollektív súlya, együttesen rengeteg tapasztalata van, hol szolidáris ellenállásra szövetkezik, hol szétesik tucatnyi pár lábra és kézre, és fejekre, amelyek közül mindegyik más és más gondolatokat, titkos követeléseket rejteget ma'.

Milyen nehéz a helyzete az új nevelőnek egy osztályban vagy egy kollégiumban, ahol a gyerekeket szigorú rendszabályok tartják kordában, s ahol a vakmerő és elnyomott gyerekek az erőszakos banditizmus alapján szervezték meg közösségüket. Milyen erősek és veszedelmesek, amikor közös erővel csapnak le a te akaratodra, hogy széttörjék a gátakat - nem is gyerekek, olyanok, mint az elemi erő.

Hány titkos lázadásról hallgat a nevelő, mert szégyen bevallania, hogy gyengébb a gyereknél!

Az első megleckéztetés után minden eszközt felhasznál, hogy elnyomja, megszelídítse a csoportot. Nem tűr el semmiféle bizalmaskodást, ártatlan tréfát, semmiféle dörmögő választ, vállrándítást, ódzkodást, makacs hallgatást, haragos tekintetet. Ki kell tépni tövestül, ki kell égetni a tiszteletlenséget és a rosszindulatú makacsságot! A főkolomposokat lekenyerezi holmi előjogokkal, besúgókat keres, nem törődik azzal, hogy a büntetés igazságos legyen; legyen minél szigorúbb, példás, hogy még időben kioltsa a lázadás első szikráját, hogy a tömeg - ez a hatalmas erő - még gondolatban se próbálkozzon követelésekkel előállni vagy hangoskodni.

A gyermek gyöngesége fölkelthet némi gyengédséget, a csoport ereje viszont felháborító és sértő.

Létezik olyan hazug vád, hogy a jóindulat zabolátlanná teszi a gyerekeket, hogy az engedékenységre önkényeskedés, káosz lesz a válasz.

Ne nevezzük azonban jóságnak a hanyagságot, tehetetlenséget és a tanácstalan ostobaságot! A nevelők között, a ravasz kegyetlenkedőkön és az emberkerülőkön kívül akadnak hasznavehetetlen, minden más szakmából kiszorult, felelős állás betöltésére alkalmatlan emberek is.

Előfordul, hogy a tanító meg akarja nyerni magának a gyerekeket; gyorsan, könnyen, munka nélkül akar a bizalmukba férközni. Bolondozik, ha jó hangulatban van, a közösségi élet fáradtságos megszervezése viszont nincs ínyére. Egyes engedékenységet néha rosszkedvű kitérősek tarkítják. Nevetségessé teszi magát a gyerekek szemében.

Előfordul, hogy a nevelő jószándékúnak, álságos frázisaiban szövetségesnek mutatja magát, közben pedig annál alattomosabb ellenség, bajkeverő. Undort vált ki a gyerekekből.

A bizonytalan vívódásra lekicsinylés lesz a válasz, a jószándékra idegenkedés és lázadás, a bizalmatlanságra pedig a konspirálás.

*

A hosszú évek óta végzett munka egyre jobban megerősített abban, hogy a gyermekek megérdemlik a tiszteletet, bizalmat, jóindulatot, hogy jó velük lenni a szelíd megérezések, az első üde erőfeszítések és rácsodálkozások, a tiszta, világos örömeik derűs légkörében, hogy a velük végzett munka vidám, gyümölcsöző és szép.

Egy dolog okozott kétséget és nyugtalanságot.

Miért van az, hogy néha a legmegbízhatóbb gyerek okoz csalódást?

Mivel magyarázható a csoport ritkán, de mégiscsak előforduló féktelen kitérése? Lehet, hogy a felnőttek sem jobbak, de megbízhatóbbak, kiegye súlyozottabbak, jobban lehet rájuk számítani.

Csökönnyösen kerestem, s lassan meg is találtam a választ.

1. Ha a nevelő azokat a jellemvonásokat és értékeket keresi, amelyek különösen fontoskodnak tart, ha egyetlen minta alapján akar minden gyereket alakítani, egyetlen irányban akarja őket vezetni - hibát

követ el gyerekek egy része alkalmazkodni fog a dogmáihoz, mások őszintén engedelmeskednek neki - egy ideig. Amikor fény derül a gyermek igazi arcára, nemcsak a nevelő, hanem a gyermek is úgy érzi, hogy fájdalmas vereséget szenvedett. Minél több erőfeszítésbe kerül, hogy álcázza magát, hogy elfogadja a nevelő befolyását, annál viharosabb lesz a reakció; alapvető szándékaiban lelepleződött gyermeknek már nincs vesztenivalója. Milyen fontos tanulság származik ebből!

2. Más mérce alapján ítél a nevelő és más mérce alapján a gyerekcsoport: a nevelő is, a gyerekek is látják a szellem gazdagságát; a nevelő elvárja, hogy a gyermekek fejlődjenek, a gyermek azt nézi, hogy e gazdagságból milyen azonnali haszna lehet, hogy a nevelő megosztja-e vele, amije van, vagy kizárólagos privilégiumnak tartja azt önhitt, irigy, egoista, fősvény módon. Nem mond mesét, nem ad elő, nem rajzol, nem segít, nem figyelmes – „kegyet gyakorol”, „könyörögni kell neki”. Magára maradván határozott gesztussal akarja magát belopni közössége jóindulatába, s a közösség örömmel fogadja megtérését. Nem rosszabb lett hirtelen, ellenkezőleg, megértett és helyrehozott valamit.

3. Csoportosan okoztak csalódást, a közösség sértett meg. Egy állatidomításról szóló könyvben találtam magyarázatot - és nem titkolom a forrást. Nos, az oroszán nem akkor veszélyes, amikor dühös, hanem amikor belefeledkezik a játékba, amikor csintalankodni támad kedve; a tömeg pedig erős, akár egy oroszán...

Nem elég a pszichológiában keresni a megoldásokat, sokkal inkább orvosi könyvekben, a szociológiában, etnológiában, történelemben, költészetben, kriminológiában, imakönyvekben és idomár kézikönyvekben. *Ars longa...*

4. Eljutottunk a legdurvább, vajha nem utolsó magyarázathoz. A gyermek úgy megrészedhet a levegő oxigénjétől, mint felnőtt a vodkától. Izgalom, az önkontroll lefékezése, kockáztatás, a tudat elhomályosulása jellemzi ilyenkor; a reakció pedig – feszélyezettség, izgágaság, bűntudat, rossz közérzet. Megfigyelésem klinikai pontosságú. A legtiszteletreméltóbb embernek is fejébe szállhat az alkohol.

Nem szabad korholni: a gyerekeknek ez a józan részegsége megindító és tiszteletet keltő; nem eltávolít és megkülönböztet, hanem közelít és szövetséget ajánl.

Titkoljuk saját hibáinkat, elítélendő tetteinket. A gyerekek nem kritizálhatnak bennünket, nem vehetik észre hiányosságainkat, káros szenvedélyeinket, nevetséges szokásainkat. A tökéletesség látszatát szeretnénk kelteni. A legnagyobb sértés terhe mellett védjük a magasabb rendű feladatoknak szentelt uralkodó klánnak, a beavatottak kasztjának titkait. Csak a gyermeket lehet szégyentelenül lemezteleníteni és pellengérré állítani.

Cinkelt kártyákkal játszunk a gyermekekkel; a gyerekek gyöngeségeit a felnőttek érényeiévé ászáival ütjük fölül. Hamiskártyásokként úgy keverjük a lapokat, hogy az ő legrosszabb tulajdonságaikkal azt állítjuk szembe, ami bennünk jó és értékes.

Hol vannak a mi nemtörődöm hanyagjaink, falánk ingyenceink, ostoba fajankóink, lustáink, csavargóink, botrányhőseink, lelkiismeretlen csalóink, részegeseink, tolvajaink, hol vannak erőszakos cselekedeteink, hangos és eltitkolt büntetteink; mennyi köztünk a civakodás, ravaszkodás, irigykedés, rágalmozás, zsarolás, bántó szó, a megbecstelenítő cselekedet; mennyi a csöndes családi tragédia, melytől a gyermekek, az első mártír áldozatok szenvednek legtöbbet?

És még mi merészelünk hibáztatni, vádaskodni?!

Pedig a felnőtt társadalom gondosan át van rostálva, meg van szűrve. Mennyi salak, mennyi söpredék szivárgott sírba, börtönbe, bolondok házába, folyt le a csatornába!

Azt követeljük a gyermekektől, hogy tiszteljék az idősebbeket és tapasztaltabbakat, s nem azt, hogy gondolkodjanak; van nekik is saját, hozzájuk közelálló, tapasztalt kamasz vezérkaruk a maga erőszakos rábeszéléseivel, pressziójával.

Ezek az izgága, romlott kamaszok felügyelet nélkül ögyelegnek, lökdösődnek, tolakodnak, bántalmaznak és fertőznek. És tetteikért a gyermekközösség viseli a kollektív felelősséget (néha nekünk is okoznak kisebb kellemetlenségeket). Ez a néhány hangadó felháborítja a tisztas közvéleményt, rikító foltként jelentkezik a gyermeki lét felszínén; ők diktálják a nevelői rutinnak a módszereket: röviden, ha

fájdalmas is, keményen, ha sértő is, szigorúan, vagyis brutálisan.

Nem hagyjuk, hogy a gyerekek megszervezzék magukat; lenézzük őket, bizalmatlanok, kelleetlenek vagyunk, nem törődünk velük; szakértő nélkül aztán kívül rekedünk; a szakértő pedig maga a gyermek.

Annyira kritikátlanok volnánk, hogy jóindulatnak fogjuk föl a gyenge kedveskedést, amellyel a gyermeket gyötörjük? Nem értjük, hogy amik a gyermeket magunkhoz öleljük, mi bújunk hozzá, az ő ölelésébe menekülünk tanácsstalanságunkban, ott keresünk védelmet és menedéket fájdmunk, magányunk óráiban, a gyermeket terheljük szenvedéseink és vágyaink terhével.

A gyermekhez való menekülésen, a remény esdeklésén kívül minden más gyöngéd becézgetés büntetendő, mert a gyermek érzéki hajlamainak keresésére, felébresztésére irányul.

„Megölellek, mert szomorú vagyok. Csókolj meg, akkor megkapod.” Ez egoizmus, nem pedig jóindulat.

A tisztelethez való jog

Mintha kétféle élet léteznék: az egyik komoly, tiszteletreméltó élet, a más elnézően tolerált, értéktelenebb. Azt mondjuk: leendő ember, leendő dolgozó, leendő állampolgár. Hogy majd lesznek, hogy később kezdik el igazán, hogy komolyan csak a jövőben. Nagy kegyesen megengedjük neki, hogy körülöttünk tébláboljanak, de kényelmesebb nélkülük.

Nem, hiszen voltak és lesznek. Nem meglepetésként, rövid időre bukkantak föl. Gyermek, nem pedig futó ismerősök, akiket siettünkben lkerülhetünk, egy mosollyal vagy üdvözléssel lerázhatunk.

A gyermekek az emberiség, a lakosság, a nemzet, a honfitársak jelentős százalékát teszik ki - állandó társaink ők. Voltak, lesznek és vannak.

Van-e tréfának nevezhető élet? Nem; a gyermekkor az emberi élet hosszú fontos szakasza.

A kegyetlen és őszinte görög és római jog megengedi a gyermeki elpusztítását. A középkorban a halászhálóval fogják ki a folyókból vízbe ölt csecsemők tetemeit. A XVII. században Párizsban az idősebb gyerekeket eladják koldusnak, a kicsiket pedig a Notre Dame előtt ingyen osztogatják, ha útban vannak.

Növekszik a házasságon kívül született, elhagyott, eldobott, kizsákmányolt, elnyomott, kínzásnak kitett gyermekek száma. A jog védi ugye: őket, de nyújt-e kellő biztonságot? Sok minden megváltozott; a régi törvényeket revideálni kell.

Meggazdagodtunk. Már nem saját munkánk gyümölcsét használjuk fel csupán. Óriási vagyon örökösei, részvényesei, társtulajdonosai vagyunk. Mennyi városunk, épületünk, gyárunk, bányánk, szállodánk, színházunk van; mi minden van a piacon, hány és hány hajó szállítja a fogyasztás szánt, ránk tukmált árut!

Készítsünk mérleget, számítsuk ki, hogy az egészből mennyi jár a gyerekeknek, mennyi a részesedése - nem kegyelemből, nem alamizsna gyanánt. Állapítsuk meg, pontosan mennyit juttatunk a gyereknépnek, a kiskorúak nemzedékének, a jobbágyok osztályának! Mennyit tesz ki a juss, milyen legyen a felosztás; nem zártuk-e ki az örökségből mi, tisztességtelen gondviselők, nem koboztuk-e el azt az örökséget?

A gyerekek világa szűk, levegőtlen, szegény, unalmas és kegyetlen. Bevezettük az általános tankötelezettséget, van nyilvántartás és iskolai beiratkozás. A gyermek vállára helyeztük két párhuzamos tekintély eltérő érdekeinek összebékítéséből származó minden terhet.

Az iskola követel, a szülők nem szívesen adnak. A család és iskola között meglévő konfliktusok a gyermeket terhelik. A szülők szolidaritást vállalnak a gyermek nem mindig igazságos iskolai megítélésével, így védekeznek az iskola által megkövetelt gondviselői feladatok elvégzése ellen.

A katonai szolgálat sem más, mint a katona előkészítése arra a napra, amikor szükség lesz rá; s az állam ehhez biztosítja is az összes feltételt. Az állam ad a katonának szállást, ételmezt; az egyenruha, fegyver, zsold törvényes járandósága, nem pedig alamizsna.

A gyerekeknek koldulnia kell a szüleitől, eltartóitól, miközben az általános tankötelezettségnek tesz eleget.

A genfi törvényalkotók összekeverték a kötelezettségeket és jogokat; a nyilatkozat hangvétele inkább

rábeshelő, mintsem követelő: a jószándékra apellál, jóindulatért esdekel.

Az iskola megteremti az órák, napok évek ritmusát. Az iskolai hivatalnokok feladata, hogy az ifjú állampolgárok folyó szükségleteit kielégítsék. A gyermek értelmes lény, jól ismeri saját élete szükségleteit, akadályait. Nem despotikus parancsra, rákényszerített szabályokra és bizalmatlan ellenőrzésre, hanem tapintatos megértésre, tapasztalatba vetett hitre, együttműködésre, együtt élésre van szüksége.

A gyermek nem ostoba; köztük sem több a tökfilkó, mint a felnőttek között. Éveink bíborpalástjában parádézva milyen gyakran támasztunk értelmetlen, kritikátlan, végrehajthatatlan követelményeket! Az értelmes gyermek néha döbbenetben áll az ellenséges, öregkori, gonoszkodó ostobaság előtt.

A gyermeknek jövője van, de van múltja is: emlékezetes események, emlékképek, a magányos elmélkedés igen lényeges órái. Velünk azonos módon emlékeznek és felejt, értékel és lekezel, gondolkodik logikusan és téved, ha valamit nem tud. Megfontoltan bízik és kételkedik.

A gyermek idegen, külföldi, nem érti a nyelvet, nem ismeri az utcák irányát, nem ismeri a törvényeket és szokásokat. Néha egyedül akar körülnézni; ha bajban van, iránymutatást, tanácsot kér. Szüksége van egy idegenvezetőre, aki udvariasan felel a kérdéseire.

Tiszteljük nemtudását!

A rosszindulatú, kötekedő, ravaszkodó ember kihasználja az idegen tájékozatlanságát, érthetetlen választ ad, szándékosan félrevezet. A bugris kelletlenül mormol valamit. Civakodunk, veszekszünk a gyerekekkel, leintjük, büntetjük, korholjuk őt udvarias eligazítás helyett

Milyen siralmasan szegény volna a gyermek tudása, ha nem gazdagítaná kortársai között, ha nem hallgatózna, nem lopakodna ezt-azt a felnőttek szavaiból, beszélgetéseiből!

Tiszteljük a megismerés munkáját!

Tiszteljük a kudarcokat és könnyeket!

Ne csak az elszakadt harisnyát, de a megsérült térdet is lássuk, ne csak az összetört poharat, de az elvágott ujjat is, a kék foltot, a dudort, vagy a fájdalmat!

A tintapaca a füzetben baleset, kellemetlenség, kudarc.

„Amikor a papa önti ki a teát, a mama azt mondja: semmi baj; rám meg mindig dühös.”

Mivel még nem szokták meg a fájdalmat, bántást, igazságtalanságot, jobban szenvednek, gyakrabban sírnak; a gyerekeknek még a könnye is tréfás megjegyzéseket vált ki belőlünk, nem tartjuk olyan fontosnak, dühít bennünket.

„Nya fog, bög, nyekereg, itatja az egereket.”

Egy csokorra való kifejezés, amelyet gyermek használatra talált ki felnőttek szótára.

A makacsság és szeszély könnyei: a tehetetlenség és lázadás könny kétségbeesett kísérlet az ellenállásra, segélykiáltás, panasz a figyelmetlen nevelési módszerek ellen, annak bizonyítéka, hogy értelmetlenül korlátozzák, kényszerítik őt; a rossz közérzet jele - és mindig szenvedés.

Tiszteljük a gyermek tulajdonát és anyagi helyzetét! A gyermek osztozik a család fájdalmas anyagi gondjaiban, érzi a hiányt, összehasonlítja saját szegénységét a másik gyerek gazdagságával, fáj neki minden keserű garas, amellyel szegényebbé tesz minket. Nem akar teher lenni.

Mit tegyen, ha szükség van sapkára, könyvre, mozira, füzetre, ami az előző betelt, új ceruzára, ha a másikat elvesztette vagy elvették tőle, szeretne ajándékot venni egy kedves személynek és süteményt venni és kölcsönadni egy másik gyerekeknek! Annyi fontos szükséglet, óhaj és kérés, de hát nincs rá pénz.

Az a tény, hogy a kiskorúak bíróságain éppen a lopás teszi ki az ügy nagyobb részét, vajon nem kiáltó figyelmeztetés-e? Megbosszulja mag, gyermek anyagi helyzetének lekezelése, nem segítenek a büntetések.

A gyermek tulajdona nem ócskaságok gyűjteménye, hanem koldulással szerzett tulajdon, munkaeszköz, remény és emléktárgy.

Mindez nem képzelt, hanem lényeges, mindennapi gond és nyugtalanság, a fiatal évek keserősége és csalódása.

A gyermek növekszik. Erőteljesebben él, gyorsabban lélegzik, pulzusa szaporább, építi önmagát -

egyre nagyobb, több, egyre mélyebben ver gyökeret az életbe. Növekszik éjjel és nappal, amikor alszik, s amikor él van, amikor vidám s amikor szomorú, amikor rosszkodik s amikor letörten áll előttünk.

Vannak tavaszok, amikor megkettőződik a növekedés, és vannak ősök, amikor lelassul. Hol a csontozat nő, s a szív nem győzi követni, hol ebből van kevés, hol abból van túl sok, megváltozik az elhaló és fejlődésnek induló mirigyek vegyi hatása, új nyugtalanságok, új meglepetések jelentkeznek.

Hol úgy vágyik a szaladgálásra, mint a levegőre; birkózni, cipelni, hódítani akar, hol meg elbűjni, ábrándozni, emlékeket földézni. Változik benne a kemény hajthatatlanság a nyugalom, a meleg kényelem óhajával. Hol nagyon forrón akar valamit, hol elkedvetlenedik.

A fáradtság, a gyengélkedés, a náthás levertség, az izzadással váltakozó vacogás, az aluszékonyság, az éhség- és szomjúságérzet, a rossz közérzet - mindez nem szeszély, nem iskolai kifogás.

Tiszteljük a növekedés nehéz munkájával járó titkokat és ingadozásokat!

Tiszteljük a múltórákat, a mai napot! Hogyan fog tudni élni a gyermek holnap, ha nem hagyjuk, hogy tudatos, felelősségteljes életet éljen ma?

Ne nyomjuk el, ne nézzük le, ne dobjuk a holnap rabságába, ne lohasszuk le a lelkesedését, ne sietessük, ne nógassuk!

Tiszteljük minden egyes percet, mert elszáll, és soha többé nem ismétlődik meg, vegyünk komolyan minden percet; ha megsértjük, vérezni fog, ha megöljük, kisérteni fog rossz emlékek kísérteteként.

Hagyjuk, hogy a gyermek jókedvvel hörpölje az ifjú örömeiket, engedjük őt bízni! Mert ezt akarja. Nem sajnálja az időt a mesére, a kutyával folytatott beszélgetésre, a labdázásra, egy kép alapos szemlélésére, egy betű átrajzolására, és mindezt örömmel teszi. Neki van igaza.

Naivan félünk a haláltól, mert nem vagyunk tudatában annak, hogy az élet elhaló és újrászülető pillanatok körforgása. Egy év nem más, csupán az örökkévalóság mindennapi használatra történő megértése. A pillanat annyi, mint egy mosoly vagy egy sóhaj. Az anya fel akarja nevelni gyermeket. Nem éri meg: újra és újra más-más asszony búcsúztat és köszönt egy-egy embert.

Ügyetlenül osztályozzuk az éveket érettebbre és kevésbé érettekre; nincs éretlen ma, nincs az életkorok közt hierarchia, nincsenek alacsonyabb vagy magasabb rangú fájdalmak és örömök, remények és csalódások.

Amikor egy gyermekkel játszom vagy beszélgetek, összefonódik az én életemnek és az ő életének két egyformán érett pillanata; amikor gyerekcsoporttal vagyok együtt, egy pillanatra mindig köszöntök és elbúcsúztatok közülük egyet pillantásommal, mosolyommal. Amikor haragszom, megint a közös együttlét során, csak az én dühös, bosszúálló pillanatom teszi tönkre, mérgezi meg az ő életének érett, fontos pillanatát.

Lemondani a holnap javára? Mi jóval kecsget ez? Túlságosan sötét színekkel festünk. Beteljesül a jóslat: leszakad a tető, mert gyenge az épület fundamentuma.

A gyermek joga arra, hogy az legyen, ami

- Mi lesz belőle, mivé nővi ki magát? – kérdezzük nyugtalanul.

Azt szeretnénk, hogy gyermekeink jobbak legyenek, mint mi. A jövő tökéletes emberéről álmodunk.

Legyünk éberek, kapjuk rajta magunkat a hazugságon, szögezzük le, hogy amit teszünk, frázisokba öltöztetett önzés! Látszólag önfeláldozó IE mondás, valójában közönséges csalás.

Megbékéltünk, egyezsége jutottunk önmagunkkal, megbocsátottunk magunknak, felmentettük magunkat a megjavulás kötelezettsége alól. Rosszul nevelték minket. Most már késő. A hibák, a rossz tulajdonságok már gyökeret vertek bennünk. Nem engedjük a gyerekeknek, hogy bíráljanak minket, de mi magunk sem ellenőrizzük önmagunkat.

Miután föloldoztuk magunkat, le is mondtunk az önmagunkkal folytatandó harcról, s ennek terhére a gyermek vállára tettük.

A nevelő készségesen föl vállalja a felnőtt privilégiumát: nem önmagára, hanem a gyerekekre kell ügyelnie, nem saját bűneit, hanem a gyerekeit kell számba vennie.

A gyermek vétke lesz minden, ami megzavarja nyugalmunkat, ambícióinkat és kényelmünket, ami bosszantó és dühítő, ami sérti megszokásainkat, leköti időnket és gondolatainkat. Nem fogadjuk el, hogy van rosszindulat nélküli tévedés is.

A gyerek nem tudja, nem hallotta meg, nem értette meg, félreértette tévedett, nem sikerült neki, nem képes rá – ez mind vétek. A gyerek sikertelensége és rossz közérzete, minden nehéz pillanata – vétek és rosszindulat.

A nem elég gyorsan vagy túl gyorsan, a nem elég ügyesen elvégzett tevékenység – ez mind a hanyagság, lustaság, szórakozottság, kelletlenség vétké.

Sérelmes, végrehajthatatlan kívánság nem teljesítése - vétek. Kontár, rossz májű gyanakvás - ugyancsak vétek. A gyerek bűne lesz a mi össze félelmünk és gyanakvásunk, még a javulási szándék is. „Látod: ha akarsz, tudsz te”.

Mindig találunk okot a szemrehányásra, mohón követelünk egyre többet.

Előfordul-e, hogy tapintatosan engedünk, kerüljük a fölösleges összeütközéseket, megkönnyítjük az együttélést? Nem éppen mi vagyunk-e makacsak, szeszélyesek, kötekedők és önféjűek?

Akkor figyelünk föl a gyermekre, amikor útban van, amikor zavar minket; csak ezeket a pillanatokot vesszük észre, ezekre emlékszünk. Nem látjuk, amikor nyugodt, komoly, összeszedett. Lenézzük azokat a szent perceket, amikor önmagával, a világgal, Istennel beszélget. A gyermek mivel vágyait és fellángolásait titkolni kénytelen gúnyolódásunk és durva megjegyzéseink elől, leplezi egyetértési szándékát, nem vallja meg javulással kapcsolatos döntését, fájdalmát, dühét és lázadását. Azt akarjuk, hogy ugránozzon, tapsoljon, mosolyog hát ránk, akár egy mókamester.

Hangosan kiabálnak a rossz tettek és rossz gyerekek, elnyomják a jóság suttogó hangját, pedig jóságból ezerszer több van, mint rosszból. A jó erős és leküzdhetetlen. Nem igaz, hogy könnyebb rontani, mint javítani.

Figyelmünket és találatkonyságunkat arra készítjük föl, hogy észrevegye a rosszat, keressen, kutasson, szimatoljon, lecsapjon, rosszat sejtessen és bántóan gyanúsítson. Ügyelünk-e az idősekre, hogy ne futballozzanak? Milyen undorító dolog a gyerekek onanizálása utáni makacs szimatolás!

Egyetlen ajtó becsapás, egyetlen rosszul bevetett ág, egyetlen lehajított kabát, egyetlen paca a fűzetben. Ha nem is szidunk érte, akkor is elkedvetlenedünk ahelyett, hogy örülnénk, amiért csak egy és nem több.

Meghalljuk a veszekedést, perlekedést; de mennyivel több a megbocsátás, engedékenység, segítség, gondoskodás, tanítás, a pozitív hatás, a mély és szép érzés! Még a kötekedő, rosszindulatú gyerek sem csak könnyeket fakaszt, de nevetésre is készlet.

Kényelemből azt szeretnénk, ha soha, senki, ha az iskolai foglalkozás tízezernyi másodpercéből (számítsd ki) egy se volna nehéz.

Miért van az, hogy a gyermek az egyik nevelő szemében rossz, a másikéban jó? Uniformizált erényeket és pillanatokot követelünk, még hozzá a mi mintáinknak és elképzeléseinknek megfelelően.

Találunk-e a történelemben hasonló zsarnokságra példát? Elszaporodott a nérók nemzettsége!

*

Az egészség mellett van betegeskedés, az erények és értékek mellett vannak hiányosságok és gyarlóságok.

Azon kevés ünnepi és lakodalmas sorsú gyermek mellett, akiknek élete lilese és emelkedett legenda, akik bizakodóak és jószándékúak, ott a gyerekek többsége, akiknek eszmélésüktől kezdve dísztelen, kemény szavakkal hirdeti az élet komor igazságokat.

A gyermeket ugyanúgy elrontja a közönségesség és tökéletlenség felől jövő megvető fitymálás, mint a csömör és kifinomultság felől érzéki, dédelgető lenézés.

A gyerek piszkos, bizalmatlan, emberkerülő, de nem rossz.

Nemcsak az otthon, hanem a lépcsőház, a folyosó, az udvar és az utca is mintául szolgál a gyermeknek. Környezete szavait használja, annak nézeteit hirdeti, gesztusait ismétli, példáit követi. Nem ismerünk tiszta gyermeket - kisebb vagy nagyobb mértékben mindegyik bepiszkolódik.

O, milyen gyorsan szabadul ki, tisztul meg, ezt nem gyógyítani kell, elég lemosni; a gyermek szívesen segít, örül, hogy magára talált. Vágyakozva várta a füröszttést, mosolyog rád és önmagára.

Az ilyen kis árvákról szóló meséből vett naiv győzelmet minden nevelő ünnepnek tartja az ilyen esetek kapcsán a kritikátlan moralisták abban a hitben ringatják magukat, hogy mindez könnyen megy. A kontár élvezkedik bennük, a törekvő magának könyveli el a sikert a brutális dühös, hogy nem mindig van így; némelyek mindenütt hasonló eredményeket akarnak s növelik a meggyőzés adagját, mások a pesszió adagját növelik.

A csak bemaszatólódott gyermekek mellett találkozunk sérült és sebesült gyermekekkel is; vannak olyan vágott sebek, amelyek nem hagynak heget, maguktól összeforrnak a tiszta kötés alatt. A tépett sebek gyógyulására tovább kell várni, ezek fájdalmas hegeket hagynak maguk után; nem szabad őket bántani. Az ótvarok, kelések több törődést és türelmet igényelnek.

A nép azt mondja: gyógyuló test; az ember szívesen hozzátenné: és lélek.

Mennyi apró horzsolás és fertőzés fordul elő az iskolában és kollégiumban, mennyi kísértés és tolakodó suttogás; s milyen röpké és ártatlan a hatás! Ne féljünk veszélyes járványoktól ott, ahol a kollégium légköre egészséges, ahol a levegő tele van ózonnal és fénnel!

Milyen bölcsen, lassan és csodásan zajlik a gyógyulási folyamat! Mennyi tiszteletreméltó titok rejlik a vérben, a testnedvekben és a szövetekben! Hogy igyekszik minden megzavart funkció, minden megsérült szerv, hogy visszanyerje egyensúlyát, teljes feladatát! Mennyi csoda rejtezik a növény és ember növekedésében, a szívben, agyban, lélegzésben! A legkisebb megindultság vagy erőfeszítés elég, és máris gyorsabban dobog a szív, szaporább a pulzus.

Ugyanilyen erő és kitartás jellemzi a gyermeki lelket is. Létezik morális egyensúly és lelkiismereti éberség. Nem igaz, hogy a gyermekek könnyen megfertőződnek.

Helyesen, bár sajnos későn került be az iskolák programjába a pedagógia. A test harmóniájának ismerete nélkül nem lehet átítatódni a megjavulás misztériuma iránt érzett tisztelettel.

A hozzá nem értés egy kupacba hajítja a mozgékony, ambiciózus, kritikus gyermekeket, minden kényelmetlen, de egészséges és tiszta gyermeket – a neheztelő, durcás, bizalmatlan gyerekek mellett – a pizkosakkal, megkísértettekkel, könnyelműekkel, rossz mintákat szívesen követőkkel... Az éretlen, nemtörődöm, felszínes tekintet összekeveri, összetéveszti őket a kevés vétkessel, a rossz tulajdonságokkal terhelt gyermekekkel. Mi, felnőttek nemcsak ártalmatlanná tudtuk tenni a sors mostohagyermekait, de ügyesen ki is használjuk a kitagadottak munkáját.

A velük együttélésre kényszerített egészséges gyerekek duplán szenvednek: bántják is őket, kihágásokba is belerángatják őket. És mi könnyelműen nem az egész közösséget vádoljuk-e, nem háritunk-e rájuk kollektív felelősséget?

„Tessék, ilyenek ezek, ilyesmire képesek.”

Talán ez a legrosszabb sérelem.

A részegeskedés, erőszak, örület öröksége. A kihágások nem külső hangok visszhangjai, hanem belső parancsra történik. Sötét az a pillanat, amikor a gyermek megérti, hogy ő más, hogy sajnos, ez a helyzet, hogy ő nyomorék; hogy ki fogják átkozni, hogy üldözni fogják. Megszületnek az első elhatározások, hogy harcolni fog azzal az erővel, amelyik a rossz tetteket diktálja. Amit mások ingyen kaptak, olyan könnyen, ami másokban mindennapi és jelentéktelen - a lelki egyensúly fényes napjai - azt ő jutalomként kapja véres erőfeszítése miatt. Segítséget keres; ha megbízik - tolakodóan kér, követel: "mentsetek meg!". Elárulta titkát, meg akar javulni, egyszer s mindenkorra, azonnal, első lendületében.

S mi ahelyett, hogy óvatosan fékezni a könnyelmű lendületet, késleltetnénk a javulással kapcsolatos elhatározást, ügyetlenül bátorítjuk és siettetjük a gyermeket. Szeretne kiszabadulni, mi igyekszünk őt lépre csalni, szeretne kiszabadulni, mi csalárd módon csapdát állítunk. Amikor nyíltak és őszinték akarnak lenni, mi csak titkolózni tanítjuk őket. Egy egész, hibátlan, hosszú napot adnak nekünk, mi egyetlen rossz pillanatért ellökjük őket. Hát érdemes?

Naponta bevizelt, most ritkábban történik meg vele, javult a helyzet, most megint - nem számít. Hosszabb szünetek az epilepsziás rohamok között. Ritkábban köhög, csökkent a láza a tébécésnek. Még

talán nem javult az állapota, de nem is romlott. És ezt az orvos a gyógyítás javára írja. Itt semmit nem lehet kicsikarni vagy kikényszeríteni.

Kétségbeesetten, lázadozva, a behódoló, az erény után áhító csöcselékkel szemben táplált lenézéssel állnak ezek a gyerekek a nevelő előtt; talán egy utolsó szentséget őriznek már csak: utálják a képmutatást. Ezeket akarjuk mi leteríteni, megkínózni. Véres gyilkosságra adjuk a fejünket! Éhezéssel és kínzással ártalmatlanná tesszük őket - és brutálisan letörjük, no, nem a lázadást, hanem annak nyíltságát, meggondolatlanul fehér izzásig hevítjük a ravaszság és képmutatás gyűlöletét.

Nem mondanak le a bosszú programjáról, csak elodázzák, várják a megfelelő pillanatot. Ha hisznek a jóban, a legnagyobb titokban elrejtik ilyen irányú vágyaikat.

- Minek hagyaték, hogy megszülessek, kívántam én magamnak ezt a kutya életet?

A legmagasabb beavatottsághoz, a legnehezebb megvilágosodáshoz nyúlok. A kihágások, kilengések ellen elég a türelem, a jóindulatú megértés; a kilengőknek szeretetre van szükségük. Az ő dühös lázadásuk igazságos. Sajnálni kell a könnyű erényt, szövetkezni kell a magányos, kiátkozott vétékkel. Mikor kap, ha nem most, mosolyvirágot?

A javító-nevelő intézetekben még inkvizíció, középkori kínzás dívik, szolidáris konokság és bosszúvágy a bántásokért. Hét nem látjátok, hogy a legjobb gyerekek sajnálják azokat a legrosszabbakat: mit ártottak azok?

Az alázatos orvos nemrég még szolgáltkészen édes szirupokat és keserű mixtúrákat adott a betegnek; kötözte a lázas beteget, eret vágott, koplaltatott a temetők komor előszobáiban. Kedvezett a gazdagoknak, rideg volt a szegényekkel.

Mígnem követelni kezdett - és kapott.

Az orvos a gyerekeknek teret és napfény szerzett úgy, ahogyan - s szégyenünkre - a tábornok*, a cserkészparancsnok adott a gyermeknek mozgást, vidám kaland önkéntes szolgálat adta örömet, a becsületes élet választásának lehetőség: a csillagos ég alatt lángoló tábor tűz melletti beszélgetés során.

Mi a szerepe, feladata a mi nevelőinknek?

Felügyel a falakra és bútorokra, az udvar csöndjére, a fülek és a padló tisztaságára; őrzí a csordát, tilosba ne menjen; ne zavarja a felnőtte: munkájukban és vidám üdülésükben; elnyűtt nadrágok és cipők kulcsára fukar sáfára a kásának. A felnőtt privilégium öre és a szakszerűtlen s szeszély lomha végrehajtója.

Aggályok és figyelmeztetések szatócsboltja, morális ócskaságok piaci standja, denaturált tudás ital mérése, olyan tudásé, amely elbátortalanít, összezavar és elaltat ahelyett, hogy fölrázna, élénkítene és örömet szer ne. Mi, az olcsó erény ügynökei kényszerítsük a gyereket tisztességre, alázatra, miközben a felnőttek szívét akarjuk megindítani, az ő meleg meghatódottságukat akarjuk csiklandozni? A világerő sem építünk megbízható jövőt, hazudunk és elhallgatjuk, hogy a gyerekek sokan vannak, ők akarat, az erő és a törvény.

Az orvos kitépte a gyermeket a halál karmaiból, a nevelők feladata, hogy élni engedjék, jogot szerezzenek neki ahhoz, hogy gyerek legyen

A kutatók kijelentették, hogy a felnőtt embert érdekek, a gyereke ösztönök irányítják, a felnőtt logikusan gondolkodik, a gyermeket elragadja csalóka képzelete; a felnőttnek jelleme, megállapodott erkölcsi arcul van, a gyermek, ösztöneinek és kívánságainak káoszában vergődik. A gyermeket nem úgy vizsgálják, mint egy másmilyen, hanem mint egy alacsonyabb rendű, gyengébb, szegényebb pszichikai szervezetet. Mintha a felnőttek mind tanult professzorok volnának!

Hát a felnőttek zagyvasága, a nézetek és meggyőződések avíttasága, nyájszellem, az előítéletek és megszokások, az apák és anyák könnyelmű tettei, a felnőttek tetőtől talpig felelőtlen élete? Nemtörődömség, rest, ostoba makacsság, meggondolatlanság, felnőtt dőreségek, örületek, részeges hóbortok.

És gyermeki komolyság, megfontoltság, kiegyensúlyozottság, megbízható kötelességtudat, életkornak megfelelő tapasztalat, igazságos ítéletek és értékelések tőkéje, tapintatos tartózkodás a kívánságok terén, fin megérzések, a méltányosság tévedhetetlen megérzése.

Vajon mindenki nyer-e, aki gyermekkel sakkozik?

Követeljünk tiszteletet a fényes szemeknek, sima halántéknak, az ifjúi erőfeszítésnek és bizakodásnak! Mennyivel tiszteletreméltebb a fáradt tekintet, a ráncos homlok, az érdes ősz haj, a hajlott hátú lemondás?

És napkelte és napnyugta. Ugyanúgy reggeli és esti ima. Be- és kilégzés, a szív összehúzódása és elemlyedése.

A katona, amikor a harcba indul, és amikor porlepetten visszaér.

Növekszik egy új nemzedék, egy új hullám van emelkedőben. Jönnek hibáikkal és erényeikkel; teremtsétek meg a feltételeket, hogy jobbakká nőjenek föl! Nem nyerünk pert beteg örökség koporsója ellen, hiába mondjuk a búzavirágnak, hogy gabona legyen.

Nem vagyunk csodatévők – nem akarunk sarlatánok lenni. Lemondunk a tökéletes gyermek csalóka ábrándképéről.

Követeljük: szüntessétek meg az éhezést, fázást, nyirkosságot, levegőtleniséget, zsúfoltságot, túlnépesedést!

Ti nemzitek a beteg és gyöngye gyerekeket, ti teremtitek meg a lázadás és fertőzés körülményeit: a ti könnyelműségetek, esztelenségetek és rendezetlenségtek.

Figyelem: a mai élet terméke az erős, brutális ember - a homo rapax; ő diktálja a cselekvési módokat. A gyengék iránti engedékenysége hazugság, és hazugság az idősek iránti tisztelete, a nők emancipációjának elismerése és a gyerekek iránti jóindulata. Hontalanul bolyong itt a Hamupipőke-érzelem. Pedig éppen a gyermekek az érzelmek fejedelmei; költők és gondolkodók.

Tiszteletet, ha ugyan nem alázatot, a fehér, világos, szeplőtelen, szent gyermekkornak!

- A szerző minden bizonnyal a cserkészmozgalom alapítójára, Baden-Powell tábornokra utal.

Fordította Szenyán Erzsébet